

■
**ADEM ÇATAK, MAĞRİPLİ SÛFÎ ABDURRAHMAN
BİN YUSUF EL-LİCÂÎ, KALEM YAY., İSTANBUL 2016.**

Dr.

MEHMET YILDIZ

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kitabın isminden de anlaşıldığı üzere Mağripli (günümüzde Fas olarak bilinen ülke) olan Abdurrahman b. Yusuf el-Licâî'nin hayatı hakkında neredeyse hiçbir bilgi yoktur. Kitaplarında kullandığı el-Licâî nisbesinden Mağripli olduğu bilinmekte ve bir kitabına düşülen hicrî 599 tarihli ferağ kaydından yola çıkılarak hicrî VI. Yüzyılın ikinci yarısı ile VII. Yüzyılın ilk yarısı arasında yaşadığı tahmin edilmektedir. Buna göre o, tarikatların yeni yeni teşekkül etmeye ve kurumsallaşmaya başladığı bir dönemde yaşamıştır. Onun yaşadığı bu yıllar Mağrip'te Muvahhidler Devleti'nin ilk yıllarına rastlamaktadır. Licâî'nin beş kitabı olduğu bilinmektedir. Bunlar ağırlıklı olarak tasavvuf üzerine yazılmış eserlerdir. Bu eserler çerçevesinde onun tasavvuf anlayışını ele alan Adem Çatak, Mağripli Süfi Abdurrahman bin Yusuf el-Licâî isimli kitabı kaleme almıştır.

Eserin giriş bölümünde, bir âlimin düşünce dünyasının arka planı diyebileceğimiz, onun yetiştiği çevrenin siyasi yapısı, sosyo-kültürel ve ilmi durumu genel olarak ortaya konmuştur. Bu dönem Mağrip'te ilme ve ilim erbabına değer veren, Murabıtlar Devleti'nin halefi Muvahhidler Devleti'nin hüküm sürdüğü bildirilmiştir. (s. 23-29) Licâî'nin hayatı ve eserleri de yine bu bölümde ele alınmıştır. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Licâî'nin beş tane eseri bulunmaktadır. Bunlar: Kutbu'l-Ârifin, Şemsu'l-Kulüb, Şemâilü'l-Husûs, Tebsîru'l-Kulüb, Mehaccetu's-Se'âde başlıklarını taşımaktadır. Eserlerinin tamamı tasavvuf hakkındadır. Yalnız Kutbu'l-Ârifin adlı eserinde itikadî konulara da değinmiştir. Eserlerinden iyi bir eğitim aldığı anlaşılan Licâî'nin ho-

caları ve şeyhleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ancak Gazalî'den etkilendiği eserlerinde görülmektedir. (s. 30-46)

Eserin ana metni üç bölümden oluşmaktadır. Bu üç bölümün ana başlıkları ise sırasıyla Birinci bölüm “Licâî’de İlim, Hikmet ve Marifet İlişkisi”, ikinci bölüm “İrfan yolu ve Ârifin Tekâmülü: Marifet”, üçüncü bölüm “Licâî’nin Düşüncesinde Bazı Tasavvufî Kavramlar” şeklindedir. Birinci bölümde Licâî’nin ilim, marifet, hikmet kavramları ile ilgili görüşleri ve bu kavramlar bağlamında âlim, hakîm ve ârif’in özellikleri incelenmektedir. Licâî’ye göre Allah’a giden yolda bir araç olan ilim, kesbî ve vehbî olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ona göre vehbî ilme marifet denir ve en değerli ilim budur. Marifet ve hikmeti bir gören Licâî’ye göre marifete ulaşmanın üç şartı vardır. Bunlar zühd, ihlas ve takvadır. Bu üç özellik kulda tamam olduğunda kişinin kalbinden hikmet pınarları fışkıracaktır.

Kitabın ikinci bölümünde sûfinin gayesi olan marifet üçe ayrılarak incelenmiştir. Bunlar “marifetullah”, “marifet-i nefis” ve “marifet-i esrar”dır. Licâî’ye göre temel hedef marifetullah’tır. Marifet-i nefis ve esrar ise marifetullaha götüren birer araçtır. Licâî marifetullahın söz ile elde edilemeyeceğini zira sözün de bir perde olduğunu ve marifetullahın bir zevk işi olduğunu ifade etmektedir. Marifet-i nefisle ilgili olarak öncelikle insanın üç düşmanı olarak nitelenen nefis, dünya ve şeytan hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra insanın manevi terakkisinin dört miracı (merdiveni) ve dört engeli ifade edilerek riya, ucub, kibir, öfke, haset-kin, övülme, şan-şeref sevdası, tul-i emel gibi insanın manevi hastalıkları ve tedavileri ele alınmıştır. Marifet-i esrar kısmı ise nimet ve marifet cenneti, iman ve elbisesi, nazar ve türleri ve kalp alt başlıkları ile incelenmiştir.

Kitabın üçünü ve son bölümünde Licâî’nin bazı tasavvufî kavramlar hakkındaki görüşleri ele alınmıştır. On tane alt başlık bulunan bölümde “tövbe”, “kanaat”, “vera”, “zühd”, “tevekkül”, “takva”, “rıza”, “havf”, “reca” ve “hüzün” kavramları temel tasavvufî kaynaklardaki karşılıkları da verilerek incelenmiştir.

Tanıtımını yaptığımız bu eser Mağrip’e ilgili yapılmış az sayıda eserden biri olması ve VII. Yüzyıl gibi tarikatlar döneminin başlangıç yılları sayılabilecek bir tarihte, Mağrip’te gelişen tasavvuf hayatına ve düşüncesine ışık tutması hasebiyle önem arz etmektedir.